Journal of Islamic Management

Journal homepage: www.imj.ihu.ac.ir

Designing a Model of Behavioral Controls in Nahj al-Balagha Using Interpretive Structural Modeling Method

Mohammad Hakkak[*1] | Akram Hashemipour[2]

1. Professor, Department of Business Administration, Faculty of Management and Economics, Lorestan University, Khorramabad, Iran. Email: hakkak.m@lu.ac.ir
2. PhD Student, Department of Public Administration, Faculty of Management and Economics, Lorestan University, Khorramabad, Iran. Email: akram.hashemipourrr@gmail.com

Volume info

Vol. 34
Series: 1
SPring 2026

Article Type

Research Paper

Article History

Received:
22 May 2025
Revised:
10 August 2025
Accepted:
03 June 2026
Published:
20 October 2026

ISSN – E-ISSN

ISSN: 2251-6980
E-ISSN: 2645-5234

Abstract

Purpose: Control is one of the key elements in effective and healthy management. Every organization has resources and facilities that must be used in the best way to achieve its goals, and this is only possible with appropriate supervision and control. Therefore, this research was conducted with the aim of identifying the factors affecting behavioral controls and providing a model for these controls in Nahj al-Balagha. This research was conducted in a mixed qualitative and quantitative format and is within the framework of the deductive-inductive paradigm. In terms of purpose, this research is applied and in terms of nature and method, it is a descriptive survey.

Methodology: The statistical population of the research is the professors of the Management Department of Lorestan University and the Islamic Azad University of Khorramabad, 13 of whom were selected using purposive sampling and based on the principle of theoretical adequacy. The data collection tool in the qualitative section includes library resources and semi-structured interviews with experts.

Findings: The validity and reliability of this tool have been confirmed through content and theoretical methods, respectively, and the intra-coder and inter-coder reliability have been examined. In the quantitative part, the data collection tool is a questionnaire whose validity and reliability have been confirmed using content validity and test-retest reliability.

Research limitations: In this study, qualitative data were analyzed using content analysis and Maxqda software, and quantitative results were analyzed using the ISM method. The results of the research are presented in the form of a behavioral control model in Nahjul-Balagha at five levels.

Keywords: Control, supervision and control, behavioral controls, Nahj al-Balagha, Islamic management.

Cite this Paper: Hakkak'M, & Hashemipour'A.(2026). Designing a Model of Behavioral Controls in Nahj al-Balagha Using Interpretive Structural Modeling Method. Journal of Islamic Management. 34(1), 157-184. **DOR: 20.1001.1.22516980.1405.34.1.2.9**

OPEN ACCESS

CC BY

Publisher:
Imam Hossein University.

© The Author(s).

مدیریت اسلامی
Journal homepage: www.imj.ihu.ac.ir

طراحی مدل کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه با روش مدل‌سازی ساختاری تفسیری

محمد حکاک*[1] | اکرم هاشمی‌پور [2]

۱. استاد، گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران
Email: hakkak.m@lu.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران
Email: akram.hashemipourrr@gmail.com

سال و شماره
سال ۳٤ ، شماره: ۱
بهار ۱٤۰۵

نوع مقاله
مقاله پژوهشی

سابقه مقاله
تاریخ دریافت: ۱٤۰٤/۰۳/۰۱
تاریخ بازنگری: ۱٤۰٤/۰۵/۱۶
تاریخ پذیرش: ۱٤۰۵/۰۳/۱۸
تاریخ انتشار: ۱٤۰۵/۰۷/۲۸

شاپا چاپی و الکترونیکی
شاپا چاپی: ۶۹۸۰-۲۲۵۱
الکترونیکی: ۵۲۳٤-۲۶٤۵

چکیده

هدف: کنترل یکی از عناصر کلیدی هر سیستم مدیریتی موفق به شمار می‌آید. اما درک مفهوم کنترل و شیوه‌های اجرای آن، در نظام فکری اسلامی و به‌ویژه دیدگاه امام علی(علیه‌السلام)، فراتر از صرفا نظارت بر عملکرد و انطباق با اهداف از پیش تعیین شده‌است. این مفهوم با ابعاد اخلاقی، معنوی و اجتماعی عمیقی در هم تنیده شده و به مراتب پیچیده‌تر از رویکردهای صرفا فنی و مکانیکی است. لذا پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر کنترل‌های رفتاری و ارائه مدل کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه انجام پذیرفت.

روش پژوهش: این پژوهش بر پایه پژوهش آمیخته و به صورت کیفی و کمی در پارادایم قیاسی استقرایی است که از نظر هدف، کاربردی و از حیث ماهیت و روش توصیفی پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش، اساتید گروه مدیریت دانشگاه لرستان و دانشگاه آزاد اسلامی شهرستان خرم‌آباد هستند که تعداد ۱۳ نفر از آن‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و بر اساس اصل کفایت نظری انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات در بخش کیفی منابع کتابخانه‌ای و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با خبرگان است که روایی و پایایی آن به ترتیب با روش محتوایی و روایی نظری و پایایی درون کدگذار و میان کدگذار تائید شد. ابزار گردآوری اطلاعات در بخش کمی پرسشنامه است که روایی و پایایی آن با استفاده از روایی محتوا و پایایی بازآزمون تائید شد.

یافته‌ها: در این پژوهش داده‌های کیفی با روش تحلیل محتوا و نرم‌افزار مکس‌کیودی‌ای و نتایج کمی با روش مدل‌سازی ساختاری تفسیری تحلیل شد.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش در قالب مدل کنترل‌های رفتاری در نهج البلاغه در پنج سطح ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: کنترل، کنترل‌های رفتاری، نهج‌البلاغه، مدیریت اسلامی، ساختاری تفسیری.

استناد: حکاک؛ محمد، هاشمی‌پور، اکرم.(۱۴۰۵). طراحی مدل کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه با روش مدل‌سازی ساختاری تفسیری؛ مدیریت اسلامی؛ ۳۴(۱)؛ ۱۸۴-۱۵۷. DOR: 20.1001.1.22516980.1405.34.1.2.9

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین(ع)

OPEN ACCESS
CC BY
© نویسندگان.

مقدمه

مفهوم کنترل، به‌عنوان یکی از ارکان اصلی مدیریت، همواره مورد توجه اندیشمندان و مدیران بوده‌است(محمودیان و همکاران، ۱۳۹۴). در رویکردهای مدرن، کنترل غالبا به‌عنوان فرایندی فنی، اداری و نظارتی در نظر گرفته می‌شود که در چارچوب قواعد و مقررات باید بهبود کارایی و اثربخشی را تضمین کند. اما در رویکرد اسلامی، کنترل نه تنها به ابعاد فنی محدود نمی‌شود، بلکه در پیوند و تداخل عمیق با ارزش‌های اخلاقی، انسانی و معنوی است (محقق، ۱۴۰۰). در این میان، نگرش امام علی(علیه‌السلام)، به‌عنوان نمونه‌ای از رهبری حکیمانه و عدالت‌محور، بر اهمیت کنترل در مدیریت، مبتنی بر اصول اخلاقی و معنوی است. ایشان باور دارند که کنترل در دنیای اسلام باید به‌گونه‌ای باشد که بر پایه تقوا، ایمان و عدالت استوار باشد و نه صرفا بر اساس نظارت بیرونی و ظاهری. این نگاه، نشان‌دهنده عمق و جایگاه ویژه‌ای است که امام علی(علیه‌السلام) برای کنترل فعال و معنوی قائل است(پورجعفری، ۱۴۰۰). کنترل به معنای فعالیتی منظم است که در آن نتایج مورد انتظار بر اساس استانداردهای مشخص تعیین می‌شوند. در این فرآیند، سیستم‌های جمع‌آوری اطلاعات طراحی می‌شوند و عملیات پیش‌بینی‌شده با آنچه که در واقع انجام شده است، مقایسه می‌گردند. در این مقایسه، اختلاف‌ها و انحراف‌های مشاهده‌شده ارزیابی شده و اهمیت آن‌ها مشخص می‌شود. در نهایت، اصلاحات لازم برای دستیابی به اهداف و مأموریت‌های سازمان انجام می‌گیرد (الوانی، ۱۳۸۹). کنترل مشاهده و بررسی عملکرد افراد، عملیات و نتایج به‌دست آمده و مقایسه آن‌ها با عملکرد، عملیات و نتایج پیش‌بینی شده و در صورت نیاز ارائه اصلاحاتی جهت اصلاح افراد، برنامه، عملیات و یا نتایج است(ترابی و همکاران، ۱۴۰۱). نظارت نیز بر پایه بینش الهی، به معنای مراقبت و زیر نظر گرفتن نیروی انسانی و فعالیت‌ها به منظور حفظ سلامت کارکنان و بهبود کیفیت کارها است(نیکپور و همکاران، ۱۳۹۴). بنابراین، نظارت و کنترل به عنوان فرآیندی تعریف می‌شوند که اطمینان حاصل می‌کند، فعالیت‌های جاری سازمان در راستای اهداف پیش‌بینی‌شده و مطابق با برنامه‌های طراحی‌شده انجام می‌شوند. در واقع، کنترل و نظارت به نوعی مقایسه بین وضعیت کنونی و وضعیت مطلوب تلقی می‌شوند (محمودیان و همکاران، ۱۳۹۴). امام علی(علیه‌السلام) کنترل را صرفا یک فرایند نظارتی نمی‌دانند، بلکه آن را بخشی اساسی از

عدالت، خودسازی و مسئولیت‌پذیری می‌دانند(محقق، ۱۴۰۰). در مدیریت اسلامی، کنترل به معنای نظارت بر عملکردها و فعالیت‌ها بر اساس موازین شرعی است. این نوع کنترل شامل بررسی انطباق فعالیت‌ها با احکام اسلامی، رعایت حقوق دیگران و جلوگیری از هرگونه عمل خلاف شرع است(نیکپور و همکاران، ۱۳۹۴).

در مدیریت اسلامی، کنترل از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، چراکه با مبانی ارزشی و اخلاقی اسلام پیوند خورده و هدف غایی آن، تحقق عدالت و رضایت خداوند است (محقق، ۱۴۰۰). از منظر امام علی(علیه‌السلام)، کنترل نه صرفا یک ابزار نظارتی، بلکه یک فرایند تربیتی و هدایتی است که به رشد و تعالی فردی و اجتماعی منجر می‌شود(محقق، ۱۴۰۰). در تشکیلات اسلامی، تأکید زیادی بر کنترل در تعاملات افراد، حتی در ارتباط فرد با خود، وجود دارد که نشان‌دهنده اهمیت ویژه این مقوله در مدیریت اسلامی است(پورجعفری، ۱۴۰۰). بدون نظارت و کنترل، تمامی فعالیت ها ناقص خواهند بود؛ زیرا این فرآیندها به عنوان روشی عقلانی برای کاهش خطاهای کارگزاران، افزایش کیفیت عملکرد و ارتقای اعتماد به انجام وظایف محوله در جوامع مختلف، مورد توجه و اجرا قرار گرفته‌اند(حاجیان و مختاری، ۱۴۰۳). این موضوع به قدری حائز اهمیت است که در آموزه‌های دینی، از جمله قرآن و نهج‌البلاغه، به کرات به آن پرداخته شده است. ائمه معصومین (علیهم‌السلام)، به ویژه امام علی(علیه‌السلام)، که مدتی رهبری مسلمانان را بر عهده داشتند، در موقعیت‌های مختلف سخنان ارزشمندی در این زمینه بیان کرده‌اند(پیرنیاکان، ۱۳۹۹). با توجه به مطالب ذکر شده، اهمیت نظارت و کنترل و ضرورت توجه به آن از دیدگاه نهج‌البلاغه و حضرت‌علی(علیه‌السلام) به وضوح مشخص است. سیره عملی حضرت علی(علیه‌السلام) در زمینه نظارت و کنترل می‌تواند به عنوان یک الگو مورد بررسی قرار گیرد(پیرنیاکان، ۱۳۹۹). همچنین آموزه‌های امام علی(علیه‌السلام) در زمینه کنترل، یک الگوی جامع و متعالی ارائه می‌دهد که می‌تواند به مدیران و مسئولان در سازمان‌ها و جوامع اسلامی کمک کند تا کنترل را به‌عنوان یک ابزار تربیتی و هدایتی مورد استفاده قرار دهند(حاجیان و مختاری، ۱۴۰۳). با توجه به تغییرات و تحولات دنیای امروز، بررسی و تبیین مفهوم کنترل از منظر امام علی(علیه‌السلام) می‌تواند به ما کمک کند تا روش‌های کنترل را با نیازهای روز تطبیق دهیم و از روش‌های کارآمدتر و موثرتری استفاده کنیم(محقق، ۱۴۰۰). علاوه بر این، ضرورت و اهمیت انجام پژوهش در این زمینه به این

نکته برمی‌گردد که تحقیقات انجام شده درباره نظارت و کنترل رفتار از منظر حضرت علی(علیه‌السلام) به طور تخصصی و عمیق به عوامل شکل‌دهنده این نظارت و کنترل در دوره حکومت ایشان نپرداخته است. بنابراین، هدف اصلی این پژوهش، تمرکز بر نهج‌البلاغه به منظور پر کردن خلأهای تحقیقاتی و تشریح عوامل مؤثر بر کنترل‌های رفتاری، و ارائه مدل کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه با استفاده از روش مدلسازی ساختاری تفسیری است.

مبانی نظری

مفهوم نظارت و کنترل

موضوع کنترل هم از دیدگاه امام علی(علیه‌السلام) و هم در مدیریت اسلامی، جایگاه ویژه‌ای دارد و به‌عنوان یکی از ارکان اصلی اداره امور محسوب می‌شود(حاجیان و مختاری، ۱۴۰۳). به‌راحتی می‌توان گفت که هیچ فعالیتی در سازمان‌ها بدون نظارت و کنترل موفق نخواهد بود. یکی از مهم‌ترین دلایل ضرورت کنترل، وجود خطاهایی در پیش‌بینی‌ها و برنامه‌های عملیاتی است که برای اصلاح این خطاها و بهبود عملکرد، کنترل به‌عنوان تنها راه‌حل مطرح می‌شود (خانی و همکاران، ۱۳۹۸). شایان ذکر است که پیشنهاد ایجاد یک نظام نظارت و کنترل قوی و دقیق به معنای بی‌اعتمادی به کارکنان نیست. بلکه می‌توان گفت: «اعتماد در سازمان مفید است، اما نظارت ضروری است» و این دو مفهوم هیچ تضادی با یکدیگر ندارند. تعاریف متنوعی برای کنترل و نظارت وجود دارد. برخی افراد بر این عقیده‌اند که کنترل به معنای مقایسه فعالیت‌های پیش‌بینی‌شده با فعالیت‌های واقعی است و در صورت بروز اختلاف یا انحراف بین آنچه باید باشد و آنچه در واقعیت وجود دارد، اقداماتی برای اصلاح این موارد انجام می‌شود (پورجعفری، ۱۴۰۰). برخی دیگر بر این باورند که نظارت و کنترل به ارزیابی تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ها از زمان اجرای آن‌ها مرتبط است. این فرآیند شامل اقداماتی می‌شود که از انحراف فعالیت‌ها از اهداف برنامه جلوگیری کرده و در صورت بروز انحرافات، آن‌ها را اصلاح می‌کند(فروزنده و جوکار، ۱۳۹۰). کنترل فرآیندی است که مدیران از طریق آن، انطباق فعالیت‌های انجام‌شده با اهداف سازمان را بررسی می‌کنند. این کار به آن‌ها کمک می‌کند تا میزان پیشرفت در راستای اهداف را ارزیابی کرده و توانایی خود را در شناسایی و اصلاح برنامه‌ها قبل از اینکه دیر شود، بسنجند(محقق، ۱۴۰۰). کنترل به معنای کوشش منظم

برای رسیدن به اهداف مشخص است. این فرآیند شامل طراحی یک سیستم بازخورد اطلاعاتی، مقایسه نتایج واقعی با استانداردهای تعیین‌شده و در نهایت شناسایی و ارزیابی انحرافات احتمالی به منظور بهبود عملکرد می‌باشد(محقق، ۱۴۰۰). به عبارت دیگر، کنترل فعالیتی منظم است که در آن نتایج مورد انتظار بر اساس استانداردهای مشخص تعیین می‌شوند، سیستم جمع‌آوری اطلاعات طراحی می‌شود و عملیات پیش‌بینی‌شده با آنچه که در واقعیت انجام شده است مقایسه می‌گردد. در این فرآیند، اختلافات و انحرافات شناسایی و ارزیابی می‌شوند و اهمیت آن‌ها مشخص می‌گردد. در نهایت، اصلاحات لازم برای دستیابی به اهداف و مأموریت‌های سازمان انجام می‌شود(پورجعفری، ۱۴۰۰). در مجموع کنترل به مجموعه شیوه‌ها، تدابیر و وسایلی گفته می‌شود که به یک فرد، جامعه و یا گروه در راستای تحقق اهداف و هدایت آن‌ها به رعایت قوانین، اصول و کارکردها کمک می‌کند(حکاک و صیدزاده، ۱۳۹۸). نظام کنترلی مورد نظر در اسلام را می‌توان از متون دینی استخراج کرد. در این نظام، خداوند متعال و فرشتگان الهی به عنوان ناظران همیشگی بر رفتار، اعمال و نیات انسان‌ها شناخته می‌شوند. این موضوع به انسان یادآوری می‌کند که همواره در حضور خداوند است و بنابراین باید به اعمال و رفتار خود توجه کند. از این رو، مفهوم نظارت بر خود یا خودکنترلی مطرح می‌شود(محمودیان و همکاران، ۱۳۹۴). در نظام مدیریتی اسلام، کنترل و نظارت تنها به عهده مدیران نیست، بلکه بخش عمده‌ای از آن به ایمان و وجدان مردم سپرده می‌شود(پیرنیاکان، ۱۳۹۹). همچنین، در حکومت علوی، نظارت متقابل میان مردم و حاکمان به عنوان یک اصل اساسی در نظام اجتماعی شناخته می‌شود (نهج‌البلاغه، نامه ۵۳). در نظام مدیریتی اسلام کنترل محدود به مدیر نمی‌شود، بلکه بخش عمده‌ای را به ایمان و وجدان مردم واگذار می‌نماید. در سطح سازمانی هدف نظارت و کنترل از دیدگاه امام علی(علیه‌السلام) عبارت است‌از:

۱) زدودن بدی‌ها و رشد دادن خوبی‌ها. به‌وسیله خوبی با بدی بستیزید، گنه‌کار را به وسیله پاداش دادن به نیکوکار تنبیه کن.

۲) بهبود رفتار کارگزاران و کارکنان.

۳) ارتقای بینش کارگزاران نسبت به کارگزاری(اینکه کارگزاران مسئولیت و مدیریت خود را طعمه و شکاری به چنگ آمده ندانند).

۴) دقت و سرعت در کار(مختاری و محمدی‌نسب، ۱۴۰۲).

فرایند نظارت و کنترل

به‌طور کلی، فرایند نظارت و کنترل شامل چهار مرحله اصلی است:به‌طورکلی، فرایند نظارت و کنترل دارای چهار مرحله اساسی است:

۱) تعیین استانداردها و معیارها بر اساس اهداف، برنامه‌ها و پیش‌بینی نتایج: هرگاه هدف یا اهدافی مشخص می‌شود، لازم است که استانداردها و معیارهای ارزیابی آن نیز تعیین گردد. این موضوع برای هر سطحی از جمله فرد، خانواده، سازمان یا کشور صدق می‌کند. به عبارت دیگر، باید امکان اندازه‌گیری این هدف یا اهداف وجود داشته باشد. در این مرحله، باید به این نکته مهم توجه کرد که آیا استانداردها و معیارهای تعیین‌شده، رفتار افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد؟

۲) تهیه و تدوین اطلاعات مربوط به اقدامات انجام‌شده (اندازه‌گیری عملیات و عملکردها) امری ضروری است. بدون دسترسی به اطلاعات دقیق، امکان انجام هرگونه اصلاح وجود ندارد؛ زیرا این اطلاعات صحیح و معتبر هستند که مشخص می‌کنند چه انحرافاتی رخ داده و نیاز به اصلاح دارند. در فرآیند جمع‌آوری اطلاعات، باید به این نکته توجه کرد که تنها اطلاعات مؤثر و مفید برای کنترل جمع‌آوری شود. این اطلاعات باید چند ویژگی کلیدی داشته باشند: کیفیت و دقت، به‌موقع و به‌هنگام بودن، و همچنین تناسب و ارتباط با موضوع (خانی و همکاران، ۱۳۹۷).

۳) مقایسه اطلاعات جمع‌آوری‌شده و عملکردها با استانداردها و معیارها:. در مرحله سوم، اطلاعات حاصل از مرحله دوم را با استانداردها و معیارهای مشخص‌شده در مرحله اول مقایسه خواهیم کرد. نکته حائز اهمیت این است که برای انجام یک مقایسه صحیح و شناسایی انحرافات، این فرآیند باید به‌طور دقیق و بر اساس معیارهای معتبر انجام شود تا بتوان به‌درستی در مورد نیاز به اقدام اصلاحی یا عدم آن تصمیم‌گیری کرد(خانی و همکاران، ۱۳۹۷).

۴) تصمیم‌گیری و اقدامات اصلاحی برای رفع نواقص یا تصحیح انحرافات: اگر این مرحله نادیده گرفته شود، نظارت ممکن است نتیجه معکوس به همراه داشته باشد؛ زیرا افراد متعهد و سخت‌کوش نسبت به سازمان ناامید خواهند شد و در عوض، افرادی که کم‌کار یا

بی‌وفا هستند، به رفتارهای نادرست خود ادامه خواهند داد. در این مرحله، هدف برطرف کردن فاصله میان وضعیت فعلی و وضعیت ایده‌آل است. همچنین باید در نظر داشت که گاهی اوقات در حین فرآیند کنترل، مدیر متوجه می‌شود که برنامه‌ریزی اولیه اشتباه بوده و در این صورت، اقدام به اصلاح آن می‌کند. ضروری است که تشویق‌ها و تنبیه‌های مدیران در سازمان به سمت بهبود و ارتقای عملکرد کارکنان هدایت شود و از رویکردهای مچ‌گیری و مشابه آن اجتناب گردد (حاجیان و مختاری، ۱۴۰۳).

انواع نظارت و کنترل در نهج‌البلاغه

هر فعالیت تنها زمانی می‌تواند به موفقیت و اثرگذاری برسد که کنترل‌های لازم بر آن اعمال شود. مدیران از طریق نظارت و کنترل، از چگونگی دستیابی به اهداف و اجرای عملیات آگاه می‌شوند و این امکان را دارند که در صورت بروز هرگونه انحراف از اهداف و برنامه‌ها، اقدامات اصلاحی انجام دهند. هیچ سازمانی نمی‌تواند به‌طور مؤثر از منابع و امکانات خود بهره‌برداری کند مگر اینکه نظارت و کنترل دقیقی بر آن وجود داشته باشد. در این زمینه، امام علی(علیه‌السلام) به عنوان رهبری که با برنامه‌ریزی دقیق و سازماندهی منسجم در راستای حفظ اسلام تلاش می‌کرد، باید به دقت پیشرفت جامعه به سمت اهداف را زیر نظر می‌گرفت و گاهی به‌طور غیرمستقیم برای رفع انحرافات اقدام می‌نمود. ایشان به مالک اشتر فرمودند: «همانا نظارت پنهانی تو باعث می‌شود که کارگزاران به امانت‌داری و مدارا با مردم ترغیب شوند» (نهج‌البلاغه، نامه ۵۳). در اسلام، انواع مختلفی از نظارت و کنترل وجود دارد که برخی به جنبه‌های درونی فرد و برخی دیگر به جنبه‌های بیرونی مربوط می‌شوند و قابل بررسی هستند.

۱- **نظارت آشکار و علنی(مستقیم):** در این نوع نظارت، افرادی که تحت نظر قرار دارند از فرآیند نظارت آگاه هستند و می‌دانند که مدیر یا افرادی که به این وظیفه منصوب شده‌اند، بر عملکرد آن‌ها نظارت می‌کنند. نظارت می‌تواند به دو صورت انجام شود: نظارت مستقیم و نظارت غیرمستقیم. در نظارت مستقیم، مدیر یک سازمان یا جامعه به‌طور مستقیم بر فعالیت‌های تمامی واحدها و عملکرد کارکنان نظارت می‌کند. این نوع نظارت برای سازمان مزایای فراوانی به همراه دارد، به‌ویژه زمانی که بازرسی و نظارت

مدیر به‌طور ناگهانی و بدون اطلاع قبلی انجام شود (آقاپیروز، ۱۳۸۴). بررسی سیره مدیریتی حضرت علی(علیه‌السلام) نشان می‌دهد که ایشان به این نوع نظارت توجه ویژه‌ای داشت و سعی می‌کرد شخصاً بر عملکردها و امور مختلف نظارت کند. به‌عنوان نمونه، ایشان هر روز صبح به بازار کوفه می‌رفت و بر رفتار فروشندگان با خریداران و تجار نظارت می‌کرد. در مورد نظارت غیرمستقیم، مدیر یک سازمان یا جامعه مسئولیت نظارت بر واحدها و عملکرد کارکنان را به دیگران واگذار می‌کند. برای این منظور، او افراد خاصی را انتخاب یا واحدهای ویژه‌ای را مأمور می‌سازد. این بخش از نامه حضرت نشان‌دهنده اهمیت نظارت بر رفتار و عملکرد زیر دستان و کارکنان است و به مالک توصیه می‌کند که برای این منظور از افرادی با ویژگی‌های بارزی چون صداقت و وفاداری استفاده کند. در سیره عملی آن حضرت نیز چنین رویکردی مشاهده می‌شود؛ به این معنا که علاوه بر نظارت مستقیم بر کارگزاران در برخی موارد، در موارد دیگر این مسئولیت را به افراد مورد اعتماد خود واگذار می‌کرد. ایشان برای نظارت بر کارگزارانی که در مناطق دورافتاده فعالیت می‌کردند، شبکه‌ای از بازرسی و کنترل ایجاد کرده بود. بر اساس این سیستم، بازرسان دولتی به‌طور مستمر و علنی در سراسر جامعه اسلامی آن زمان به بررسی امور می‌پرداختند و نتایج بررسی‌های خود را به‌صورت کتبی یا شفاهی به اطلاع ایشان می‌رساندند. کارگزاران نیز به خوبی آگاه بودند که عملکردشان تحت نظر بازرسان حضرت قرار دارد و به‌طور مداوم به مرکز دولت گزارش می‌شود. نوع دیگری از نظارت که در زمان حکومت ایشان مورد استفاده قرار می‌گرفت، حسابرسی و دریافت گزارش از کارگزاران بود. این فرآیند به‌طور منظم انجام می‌شد و امام علی(علیه‌السلام) از این طریق بر عملکرد آنان نظارت می‌کرد.

۲- **نظارت مخفی و پنهانی**: نظارت مخفی به معنای این است که در این نوع نظارت، مدیران سازمان افرادی را برای انجام این وظیفه انتخاب می‌کنند، در حالی که کارکنان، کارگزاران و حتی مقامات و فرماندهان از این موضوع بی‌خبرند و این افراد را نمی‌شناسند. امیرالمؤمنین (ع) نه تنها به‌طور مستقیم بر عملکرد کارگزاران خود نظارت می‌کرد، بلکه به کارگزاران ارشد خود نیز توصیه می‌نمود که برای بررسی عملکرد

کارگزارانشـان از مـأموران مخفـی بهـره ببرنـد(محقق، ۱۴۰۰). سـیره عملـی حضـرت علی(علیه‌السلام) در دوران حکومت و مدیریت الهی‌اش بر جامعه اسلامی به گونه‌ای بود که همواره رفتار و عملکرد کارگزاران خود را به‌طور علنـی و مخفیانـه زیـر نظـر داشـت. برای ایـن منظـور، او مـأموران ناشناسـی را بـه نقـاط مختلـف مـی‌فرسـتاد تـا بـه دقـت بـر فعالیت‌هـای آنـان نظـارت کـرده و گـزارش‌هـای مربـوط بـه عملکردشـان را بـه او ارائـه دهند(نهج‌البلاغه، نامه ۵۳).

سطوح نظارت و کنترل

از دیدگاه نهج‌البلاغه از جمله روش‌های بسیار موثر در امر کنترل آحاد ملت بر اعمـال و رفتـار خویش در امور فردی و اجتماعی وی، روش خودکنترلی و یا آراسته‌شدن به ملکـه تقـوای درونـی است(حداد، ۱۳۹۵). تاکید امام علی(علیه‌السلام) بر این بود که اعمال و رفتار انسـان بایـد همـواره تحت نظارت خودش باشد و خود عملکردش را کنترل نماید و خویشتن را همواره در محضر حـق ببیند(سید رضی، ۱۳۷۹). تمامی افراد جامعه این حق و تکلیف را دارا هستند که بر عملکرد اعضای جامعه اعم از متولیان امور و نیز شهروندان کنترل داشته‌باشـند، تـا چنانچـه در راسـتای اعمـال ایـن نظارت، نقصان و کاستی و یا اهمالی مشاهده کردند، مراتب را به مسئولین مربوطه اعلام و گزارش نمایند. ایـن نظـارت و کنتـرل عمـومی یـا همگـانی نامیـده شـده و از اهمیـت و حساسـیت خاصـی برخوردار است و در آموزه‌های دینـی بـدان تاکیـد زیـادی شـده‌اسـت(پیرنیاکان، ۱۳۹۹). نظـارت عمومی که به نام امر به معروف و نهی از منکر مطرح است، مراحل و درجاتی دارد و بر حسب این که فرد چگونه مرتکب گناه شود و یا از تکلیف خود سرباز زند، نحوه برخورد با او و ارائـه تـذکر تفاوت دارد و امام علی(علیه‌السلام) بعد از تشکیل حکومت، بر نظارت عمومی تاکیـد ورزیدنـد و آن را از وظایف مهم و حقوق اساسی مردم نسبت به حاکمیت می‌دانستند(سیدرضی، ۱۳۷۹).

روش‌های نظارت و کنترل

در مکتب اسلام، شیوه‌های مختلفی برای اصلاح امور و تصحیح انحرافـات و کـژی‌هـا توصـیه شده‌است(دقیقی روچی، ۱۳۹۴). شیوه نظارتی که امام علی(علیه‌السلام) بـه آن فرمـان مـی‌دهـد شـیوه‌ای غیرمستقیم و غیرعلنی و مخفی است. «چشم‌های مخفی بر کـارگزاران و کارکنـان بگمـار، اعمـال آنـان را

زیر نظر داشته‌باش و بازرسان و مراقبان صادق و باوفا برای آنان معین کن»(خانی و همکاران، ۱۳۹۷). امام علی(علیه‌السلام) به نقش پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی پیش از درمان تاکید دارد. از اینرو شیوه‌هایی که برای کنترل اجتماعی یک جامعه عرضه می‌کند را می‌توان به دو دسته، اقدامات پیشگیرانه از وقوع کجروی و مجازات مجرمان تقسیم کرد. پیشگیری از جرم، مجموعه تدابیر و اقدامات غیرکیفری با هدف مقابله با بزهکاری از طریق کاهش یا از بین بردن علل جرم‌زا و نیز اثرگذاری بر فرصت‌های پیش‌جنایی است، به‌گونه‌ای که بتوان با استفاده از ابتکارات و سازوکارهای غیر قهرآمیز بر شخصیت افراد و وضعیت پیش از ارتکاب جرم اثر گذاشت تا از وقوع بزه جلوگیری شود. امام علی(علیه‌السلام) روش‌های اسلامی رسیدن به نظام مطلوب اجتماعی (پیش از هرگونه فساد اجتماعی و ابتلا اجتماع به ناهنجارهای ویرانگر) را مطرح و به عوامل به‌وجودآورنده جرم توجه کرده و برای مقابله با آن راهکارهایی را که در وجود انسان نهادینه می‌شوند، ارائه کرده‌است. حضرت علی(علیه‌السلام) برای جامعه دو وجه حاکم و رعیت را در نظر می‌گیرد و برای اینکه جامعه به سمت عدالت پیش رود و ارتکاب جرم و فساد در جامعه به حداقل برسد، وظایفی را برای هر دو وجه جامعه بیان می‌کند(کارخانه و موسیوند، ۱۳۹۵). همچنین امام علی(علیه‌السلام) در خطبه ۹۰ نهج‌البلاغه فرمودند: «بندگان خدا، خود را بسنجید، قبل از آنکه مورد سنجش قرار گیرید و پیش از آن‌که حسابتان را برسند، حساب خود را برسید»(خانی و همکاران، ۱۳۹۷). به‌طور خلاصه روش‌های نظارت و کنترل شامل:

۱) مشاهده: یعنی کسب اطلاعات؛ گرچه مشاهده به معنای دیدن و شهود کردن است، اما تنها دیدن با چشم منحصر نمی‌شود. ممکن است از راه به‌دست آوردن اخبار و اطلاعات موثق از منابع مورد اطمینان صورت گیرد.

۲) حسابرسی: مقایسه عملکرد و آنچه باید انجام می‌شد. مسئولان و زمامداران مسئولیت دارند عملکرد دستگاه‌های دولتی را بنا بر برنامه اعلان‌شده و ماموریت واگذارشده بررسی کنند و کوتاهی و کمبودها و پیشرفت‌ها را ریشه‌یابی نمایند.

۳) اصلاح: مسئولان و متولیان باید نقص‌ها و معایب را در برنامه‌ریزی شناسایی و بازنگری نموده و اصلاحات لازم را انجام دهند(حاجیان و مختاری، ۱۴۰۳).

پیشینهٔ پژوهش

بررسی پیشینه پژوهش نشانگر آن است که تاکنون هیچ پژوهشی بطور اختصاصی به طراحی مدل کنترل‌های رفتاری در ادبیات مدیریت نپرداخته است. از جمله پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه نظارت و کنترل از دیدگاه حضرت علی(علیه‌السلام) می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

حاجیان و مختاری(۱۴۰۳) در پژوهشی تحت عنوان « طراحی الگوی روش نظارت و کنترل کارکنان ازدیدگاه نهج‌البلاغه» نشان دادند که مدیران سازمان‌های جوامع اسلامی می‌توانند با استفاده از الگوی روش نظارت و کنترل در سازمان، هماهنگ با مبانی و ارزش‌های اسلامی از انحراف کارکنان سازمان جلوگیری نمایند. پورجعفری(۱۴۰۰) در پژوهش خود تحت عنوان «نظارت از دیدگاه اسلام» با تحلیل مبانی و ادله نظارت و کنترل در اسلام در قالب یک نظام جامع و کامل نظارتی، ابعاد مختلف نظارت و کنترل را از دیدگاه نهج‌البلاغه، سیره نبوی(ص) و نظارت و کنترل سازمانی بررسی کرد. محقق(۱۴۰۰) در پژوهشی تحت عنوان « راهکارهای نظارت و کنترل در مدیریت اسلامی با تأکید بر سخنان حضرت علی(علیه‌السلام)» نشان داد که یک مدیر می‌تواند با نظارت و کنترل مستقیم و غیرمستقیم، و آشکار و مخفی درصد خطای عملیات اجرایی سازمانی خود را کاهش دهد و راهکارهایی مانند علم و آگاهی به اسلام، انتخاب کارگزاران شایسته، نظارت حکومت بر کارگزاران، نظارت مردم بر حکومت و کارگزاران و تشویق و تنبیه، به مدیران در مدیریت مطلوب سازمان خود کمک می‌کند. در پژوهش میرزاآقایی کیاکلایی و هویدا(۱۳۹۷) تحت عنوان « نظام کنترل و نظارت در مدیریت اسلامی» با تأکید بر عدالت در سیستم نظارتی اسلامی بر اساس آیات قرآن، نهج‌البلاغه و روایات، انواع نظارت و کنترل در مدیریت اسلامی را توصیف و داشتن یک نظام دقیق، جدی و عادلانه نظارت و کنترل توصیه شده است. خانی و همکاران(۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان « تبیین و مدلسازی مفهومی کنترل اسلامی از دیدگاه امام علی(علیه‌السلام)» با استخراج مضامین پایه از دو کتاب نهج‌البلاغه و غررالحکم و دررالکلم و انتخاب مضامین سازمان‌دهنده، دسته‌بندی در قالب ۸ مضمون انجام دادند و نهایتاً همه مضامین، ذیل مضمون فراگیر کنترل اسلامی از دیدگاه امام علی(علیه‌السلام) قرار گرفتند. حداد(۱۳۹۵) در پژوهش خود تحت عنوان « کنترل و نظارت از دیدگاه

حضرت علی(علیه‌السلام)» بر نظارت درونی و نظارت بیرونی از دیدگاه حضرت علی(علیه‌السلام) تأکید نموده و ضمن توجه به بیانات حضرت راجع به بحث نظارت و کنترل، چگونگی شیوه کنترل و نظارت ایشان در دوره کوتاه خلافت و واکنش حضرت علی(علیه‌السلام) در برابر خیانت‌ها و فسادهای مالی و حکومتی بررسی و مهمترین شاخص برقراری یک نظام دقیق و عادلانه، تنبیه و تشویق بیان شد. محمودیان و همکاران(۱۳۹۴) در پژوهش خود تحت عنوان « نظارت و کنترل از نگاه مدیریتی امام علی(علیه‌السلام)» بر اهمیت و ضرورت نظارت و کنترل و نظارت و کنترل مستقیم و غیرمستقیم بر اساس فرمایشات حضرت علی(علیه‌السلام) در نهج‌البلاغه تأکید کردند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر پژوهشی آمیخته می‌باشد که با رویکرد کیفی و کمی انجام گرفته است. این پژوهش از حیث هدف، کاربردی است و در زمره پژوهش‌های توصیفی پیمایشی قرار می‌گیرد. جامعه آماری پژوهش حاضر خبرگان می‌باشند که متشکل از اساتید رشته مدیریت دانشگاه لرستان و دانشگاه آزاد اسلامی شهرستان خرم‌آباد می‌باشند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند ۱۳ نفر از آن‌ها به عنوان نمونه پژوهش درنظر گرفته شد. تعیین حجم نمونه با استفاده از اصل اشباع نظری صورت گرفت؛ به نحوی‌که پس از انجام مصاحبه با نفرات یازدهم و دوازدهم، دیگر داده جدیدی شناسایی نشد و فرایند مصاحبه با نفر سیزدهم به پایان رسید. در خصوص معیار و شروط انتخاب جامعه آماری که باید از ویژگی‌هایی برخوردار باشند باید بیان نمود که، با توجه به اینکه موضوع پژوهش طراحی الگوی کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه است باید از افرادی استفاده می‌شد که از حیث نظری و عملی با این مفهوم آشنایی داشته باشند و اشراف اطلاعاتی لازم در جهت پاسخگویی به سؤالات مصاحبه و پرسشنامه را دارا باشند. لذا ترکیبی از اساتید رشته مدیریت دانشگاه لرستان و دانشگاه آزاد اسلامی شهرستان خرم‌آباد به عنوان اعضای نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات در بخش کیفی، منابع کتابخانه‌ای و کتاب نهج‌البلاغه و مصاحبه نیمه ساختاریافته با خبرگان می‌باشد. همچنین ابزار گردآوری اطلاعات در بخش کمی پرسشنامه می‌باشد. به این صورت که پرسشنامه‌ای به صورت ماتریس [۱۲×۱۲] طراحی شد که سطر و

ستون‌های آن مؤلفه‌های کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه را تشکیل می‌دهند. این پرسشنامه در قالب پرسشنامه ساختاری تفسیری و به صورت مقایسه زوجی به صورت حضوری و ایمیلی به همان خبرگان قبلی که تعداد ۱۳ نفر بودند داده شد و از آن‌ها خواسته شد که بر اساس الگوریتم معادلات ساختاری تفسیری به آن پاسخ دهند. . به منظور سنجش روایی و پایایی ابزار گردآوری-اطلاعات، در بخش کیفی از روش محتوایی و روایی‌نظری و پایایی درون کدگذار میان‌گذار استفاده شد که نشان از تأیید این دو شاخص داشت. همچنین روایی و پایایی ابزار گردآوری داده-ها در بخش کمی بااستفاده از روش روایی اعتبار محتوا و پایایی بازآزمون تأییدشد. در این پژوهش به‌منظور تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از روش تحلیل محتوا و کدگذاری و نرم افزار مکس‌کیوی‌ای[1] و در بخش کمی از روش مدل‌سازی ساختاری تفسیری و نرم افزار متلب[2] استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های جمعیت‌شناختی

در این پژوهش، یافته‌های جمعیت شناختی اعضای نمونه در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول (۱). یافته‌های جمعیت شناختی اعضای نمونه

جنسیت	فراوانی	سابقه کاری	فراوانی	مدرک تحصیلی	فراوانی
مرد	۱۰	۵-۱۰	۲	کارشناسی ارشد	۲
زن	۳	۱۱-۱۵	۷	دکترا	۱۱
		بیشتر از ۱۵	٤		

یافته‌های بخش کیفی

در بخش کیفی براساس مبانی نظری و بررسی کتابخانه‌ای و مصاحبه با خبرگان، داده‌های مورد نظر که مشتمل بر شناسایی عوامل مؤثر بر کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه بودند، شناسایی شدند. پس از اینکه مصاحبه با ۱۳ نفر انجام شد، با استفاده از تحلیل محتوا مصاحبه‌ها به نرم‌افزار

1. Maxqd
2. Matlab

مکس‌کیودی‌ای وارد شدند و کدها استخراج شدند. در خصوص شیوه کدگذاری لازم به توضیح است که روش کدگذاری بر مبنای کدگذاری باز، محوری و انتخابی بوده است. لذا با استفاده از روش کدگذاری باز ابتدا مفاهیم اصلی در متن مصاحبه‌ها مشخص شد، سپس کدهای باز در قالب کدهای محوری تلفیق و در نهایت از تجمیع کدهای محوری، کدهای نهایی در قالب کدهای انتخابی به دست آمد. پس از بررسی مصاحبه‌ها و استخراج کدها در نهایت جدول (۲) که نشان دهنده عوامل نهایی مؤثر بر کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه می‌باشند، تشکیل شد.

جدول شماره(۲): عوامل شناسایی شده کنترل‌های رفتاری

کد مولفه	کدهای باز	کدهای محوری	عوامل شناسایی شده(کدهای انتخابی)
C1	به‌کارگیری ذهن برای درک مسائل به‌کارگیری عقل برای درک عمیق‌تر	تفکر و تعقل	آگاهی و تفکر
	آگاهی و دانایی شناخت حقیقت امور	بصیرت	
	یادآوری مرگ و آخرت تذکر و تلنگر	تذکر و یادآوری	
C2	هدایت رفتار براساس شناخت الهی حرکت در مسیر رضای الهی با شناخت او	کنترل رفتار به واسطه خداشناسی	خداباوری و توحیدنگری
	آگاهی از حضور حق اشراف نور الهی	احساس حضور در محضر خداوند	
	خودسازی پرورش درون	مراقبت دائمی از نفس	
C3	صداقت‌پیشگی در رفتار پایبندی به اصل صداقت	صداقت	رفتارهای اخلاقی
	پرهیز ار خیانت در امانت امین بودن	امانتداری	
	داشتن احساس برابری نسبت به دیگران پرهیز از خودبزرگ بینی	تواضع	

کد مولفه	کدهای باز	کدهای محوری	عوامل شناسایی شده(کدهای انتخابی)
C4	فراهم کردن فرصت بازبینی رفتار پرسش دقیق، روشن کردن موضوع	استیضاح و فرصت دهی تحلیل رفتار	تشویق و تنبیه
	عدم استفاده از زور و خشونت یافتن راه‌حل‌های مسالمت‌آمیز	برخورد مصلحانه	
	تذکر در صورت لزوم اقدام انضباطی در صورت نیاز	توبیخ در صورت لزوم	
C5	تمایل به پیروی از جمع پرهیز از خودپرستی	عدم خودرایی و خودمحوری	کنترل از طریق مشاوره
	تلاش برای خوب بودن حال دیگران میل به نیکی و منفعت رساندن به دیگران	نیکوخواهی و خیرخواهی	
	همفکری با افراد باتقوا رایزنی با افراد صاحب‌نظر و درستکار	مشورت با پرهیزگاران	
C6	پرهیز از نفاق و دورویی پرهیز از فریبکاری	پرهیز از رفتارهای منافقانه	پیشگیری از ارتکاب کجروی
	عدم روی‌آوری به فساد پرهیز از اعمال فسادگونه	پرهیز از فساد	
	پرهیز از افکار نادرست پرهیز از رذایل اخلاقی	دوری از کج‌روی	
C7	توصیه به رفتارهای درست تشویق به انجام اعمال درست	تشویق به رفتارهای صحیح	امر به معروف و نهی از منکر
	بازداشتن دیگران از کارهای بد پرهیز کردن از رفتار نادرست	منع از کارهای نادرست	
	تشویق و ترغیب به کارهای پسندیده بازداشتن از کارهای زشت	دیگران را به نیک واداشتن	
C8	عمل به دستورات دینی رعایت اصول اخلاقی و معنوی	پیروی از هدایت الهی	هدایت پذیری
	اقدام بر اساس شایستگی پیمودن راه درست	حرکت در مسیر اقدامات شایسته	

کد مولفه	کدهای باز	کدهای محوری	عوامل شناسایی شده(کدهای انتخابی)
	جستجو و طلب راهنمایی پیدا کردن مسیر درست	جویندگی هدایت	
C9	توصیه و سفارش افراد به کارهای خوب اندرزهای خردمندانه	پند حکیمانه	موعظه و اندرزدهی
	پند و اندرز هدایت و ارشاد دیگران	تکرار موعظه‌ها	
	توصیه برای راهنمایی و کمک به دیگران نصیحت کردن دیگران	پند و اندرز	
C10	توصیه به رعایت عدالت در فتار توصیه به انصاف در رفتار و عمل	عدالت و انصاف	کنترل اجتماعی
	یاری رساندن افراد به یکدیگر تقسیم کار و مسئولیت‌ها، اعتماد متقابل	تعاون و همدلی	
	قائل شدن ارزش و منزلت برای دیگران درک و پذیرش تفاوت‌های فردی	احترام به دیگران	
C11	در نظر گرفتن پیامدهای رفتار و گفتار خود پذیرفتن تمام و کمال مسئولیت اعمال و رفتار خود	مسئولیت‌پذیری در رفتار فردی	مسئولیت پذیری
	صدق وعده وفاداری و وفای به وعده	وفای به عهد	
	عمل‌کردن به وظایف و مسئولیت‌ها رعایت قوانین و مقررات	پاسخگویی به تعهدات	
C12	شناخت خود کنترل رفتار فردی	خودآگاهی و خودکنترلی	تقوا و خودکنترلی
	داشتن تقوا و پرهیز از گناه پرهیز از خودپرستی و فریب نفس	شیوه پرهیزگاری	
	پرهیز از اقدامات سلیقه‌ای پرهیز از اقدامات بی‌حساب و کتاب	جلوگیری از اقدامات خودسرانه	

یافته‌های بخش کمی

تحلیل مدلسازی

ماتریس روابط درونی متغیرها[1] (SSIM)

به‌دست آوردن ماتریس روابط درونی متغیرها[2]:

دراین مرحله پس از شناسایی متغیرها نوبت به وارد کردن آن‌ها در ماتریس ساختاری روابط درونی متغیرها می‌رسد. این ماتریس، ماتریسی به ابعاد متغیرهاست که متغیرها در سطر و ستون آن به ترتیب ذکر می‌شوند. سپس روابط میان متغیرها در یک مقایسه زوجی به وسیله نمادهایی تعیین می‌شود. با توجه به اینکه ۱۲ مؤلفه به‌عنوان عوامل مؤثر بر کنترل‌های رفتاری شناسایی شدند، لذا یک ماتریس [۱۲×۱۲] تشکیل شد که سطر و ستون‌های آن مشتمل بر عوامل مؤثر بر کنترل‌های رفتاری می‌باشند. پس از تشکیل ماتریس، از خبرگان درخواست شد که ماتریس تشکیل‌شده را بر اساس روش مدل‌سازی ساختاری تفسیری[3]، با استفاده از جدول زیر تکمیل کنند.

جدول شماره(۳): تعاریف نمادها

نماد	تعریف	نماد	تعریف
V	i منجربه j می شود	X	تاثیر دوطرفه (بعد i به j و بعد j به i)
A	j منجر به i می شود	O	عدم وجود رابطه بین دو بعد

سپس با استفاده از نظرات خبرگان ماتریس ساختاری روابط درونی متغییرها به شرح جدول شماره (۴) تشکیل شد.

جدول شماره(٤): ماتریس ساختاری روابط درونی متغیرها

متغیرها	۱	۲	۳	٤	٥	٦	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
آگاهی و تفکر		V	O	O	O	V	V	V	O	O	A	V
خداباوری و توحیدنگری			V	O	O	X	X	X	O	O	V	O

1. Structural self-interaction matrix
2. Structural Self-Interaction Matrix
3. Interpretive structural modeling

متغیرها	۱	۲	۳	٤	٥	٦	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
رفتارهای اخلاقی				V	V	X	O	O	O	X	V	V
تشویق و تنبیه					V	V	X	O	O	V	V	O
کنترل از طریق مشاوره						A	O	O	O	V	V	O
پیشگیری از ارتکاب کجروی							X	V	V	V	O	V
امر به معروف و نهی از منکر								A	O	O	V	V
هدایت پذیری									V	X	O	O
موعظه و اندرزدهی										V	O	O
کنترل اجتماعی											V	V
مسئولیت پذیری												V
تقوا و خودکنترلی												

به دست آوردن ماتریس دستیابی[1]:

پس از تشکیل ماتریس SSIM، در مرحله بعد نوبت به به دست آوردن ماتریس دستیابی اولیه می‌شود. به‌منظور این کار، می‌بایست نمادهای پرشده در ماتریس SSIM با استفاده از قاعده ISM که به شرح زیر می‌باشد، صفر و یک شوند:

- اگر نماد خانه (i,j) معادل V باشد؛ آنگاه ارزش آن خانه معادل ۱ و ارزش خانه قرینه صفر می‌باشد.
- اگر نماد خانه (i,j) معادل A باشد؛ آنگاه ارزش آن خانه معادل صفر و ارزش خانه قرینه ۱ می‌باشد.
- اگر نماد خانه (i,j) معادل X باشد؛ آنگاه ارزش آن خانه و ارزش خانه قرینه ۱ خواهد بود.
- اگر نماد خانه (i,j) معادل O باشد؛ آنگاه ارزش آن خانه و ارزش خانه قرینه صفر خواهد بود.

جدول شماره(۵): ماتریس دستیابی اولیه

متغیرها	۱	۲	۳	٤	٥	٦	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
آگاهی و تفکر	0	1	0	0	0	1	1	1	0	0	0	1

1. Reachability Matrex

متغیرها	۱	۲	۳	٤	٥	٦	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
خداباوری و توحیدنگری	0	0	1	0	0	1	1	1	0	0	1	0
رفتارهای اخلاقی	0	0	0	1	1	1	0	0	0	1	1	1
تشویق و تنبیه	0	0	0	0	1	1	1	0	0	1	1	0
کنترل از طریق مشاوره	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
پیشگیری از ارتکاب کجروی	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1	0	1
امر به معروف و نهی از منکر	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	1	1
هدایت پذیری	0	1	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0
موعظه و اندرزدهی	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
کنترل اجتماعی	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	1	1
مسئولیت پذیری	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
تقوا و خودکنترلی	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

سازگار کردن ماتریس دستیابی:

بعد از بدست آمدن ماتریس اولیه، باید سازگاری درونی آن نیز برقرار شود. یعنی اگر عامل A منجر به عامل B شود و عامل B هم منجر به عامل C شود، درنتیجه عامل A باید منجر به عامل C شود. و اگر در ماتریس دستیابی این حالت برقرار می‌بایست ماتریس اصلاح شود و همچنین روابطی که فراموش‌شده‌اند، جایگزین شوند. در این پژوهش برای سازگار کردن ماتریس از نرم‌افزار Matlab استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره (۶) نشان داده شده است.

جدول شماره(۶): ماتریس دستیابی سازگاری شده

متغیرها	۱	۲	۳	٤	٥	٦	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	میزان نفوذ
آگاهی و تفکر	1	1	1*	1*	1*	1	1	1	1*	1*	1*	1	12
خداباوری و توحیدنگری	1*	1	1	1*	1*	1	1	1	1*	1*	1	1*	12

متغیرها	۱	۲	۳	٤	٥	٦	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	میزان نفوذ
رفتارهای اخلاقی	1*	1*	1	1	1	1	1*	1*	1*	1	1	1	12
تشویق و تنبیه	1*	1*	1*	1	1	1	1	1*	1*	1	1	1*	12
کنترل از طریق مشاوره	1*	0	1*	0	1	0	0	1*	0	1	1	1*	7
پیشگیری از ارتکاب کجروی	0	1	1	1*	1	1	1	1	1	1	1*	1	11
امر به معروف و نهی از منکر	1*	1	1*	1	1*	1	1	1*	1*	1*	1	1	12
هدایت پذیری	0	1	1*	1*	0	1*	1	1	1	1	1*	1*	10
موعظه و اندرزدهی	0	0	1*	0	0	0	0	1*	1	1	1*	1*	6
کنترل اجتماعی	1*	1*	1	1*	1*	1*	1*	1	1*	1	1	1	12
مسئولیت پذیری	0	1*	0	0	0	1*	1*	1*	0	0	1	1	7
تقوا و خودکنترلی	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
میزان وابستگی	7	9	10	8	8	9	9	11	9	10	11	12	

تعیین سطح و اولویت‌بندی متغیرها:

در روش مدل‌سازی ساختاری تفسیری، به منظور سطح‌بندی و اولویت‌بندی متغیرها، بایستی مجموعه‌های ورودی و خروجی برای هر متغیر مشخص شود. مجموعه ورودی، عبارتنداز مجموع درایه‌های ستونی هر متغیر و مجموعه خروجی، عبارتنداز مجموع درایه‌های سطری هر متغیر. پس از مشخص شدن مجموعه ورودی و خروجی، مجموعه مشترک نیز برای هر متغیر تعیین می‌گردد. سپس به منظور سطح‌بندی، متغیرهایی که مجموعه خروجی و مشترک آن‌ها کاملاً مشابه باشد، در بالاترین سطح از سلسله‌مراتب مدل ISM قرار می‌گیرند. برای مشخص کردن اجزای سطح بعدی سیستم، متغیر سطح‌بندی شده از جدول حذف و با بقیه متغیرهای باقی‌مانده، جدول بعدی تشکیل می‌شود و این عمل تا تعیین سطح همه متغیرها ادامه خواهد یافت. سطح‌بندی متغیرها در جدول شماره (۷) نشان داده‌شده است.

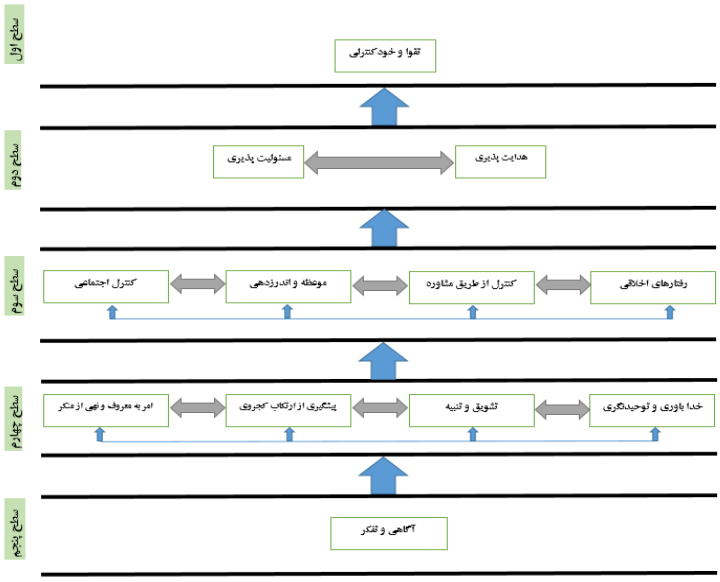
جدول شماره(۷): تعیین سطوح متغیرها

متغیرها	مجموعه خروجی	مجموعه ورودی	مجموعه مشترک	سطح
آگاهی و تفکر	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۸و۹و۱۰و۱۱و۱۲	۱و۲و۳و۴و۵و۷و۱۰و۱۱	۱	سطح پنجم
خداباوری و توحیدنگری	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۸و۹و۱۰و۱۱و۱۲	۱و۲و۳و۴و۶و۷و۸و۱۰و۱۱	۱و۲و۴و۶و۷	سطح چهارم
رفتارهای اخلاقی	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۸و۹و۱۰و۱۱و۱۲	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۸و۹و۱۰	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۹و۱۰	سطح سوم
تشویق و تنبیه	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۸و۹و۱۰و۱۱و۱۲	۱و۲و۳و۴و۶و۷و۸و۱۰	۱و۲و۴و۶و۷	سطح چهارم
کنترل از طریق مشاوره	۱و۳و۵و۸و۱۰و۱۱و۱۲	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۱۰	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۹و۱۰	سطح سوم
پیشگیری از ارتکاب کجروی	۲و۳و۴و۵و۶و۷و۸و۹و۱۰و۱۱و۱۲	۱و۲و۳و۴و۶و۷و۸و۱۰و۱۱	۱و۲و۴و۶و۷	سطح چهارم
امر به معروف و نهی از منکر	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۸و۹و۱۰و۱۱و۱۲	۱و۲و۳و۴و۶و۷و۸و۱۰و۱۱	۱و۲و۴و۶و۷	سطح چهارم
هدایت پذیری	۲و۳و۴و۶و۷و۸و۹و۱۰و۱۱و۱۲	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۸و۹و۱۰و۱۱	۲و۳و۴و۶و۷و۸و۹و۱۰و۱۱	سطح دوم
موعظه و اندرزدهی	۳و۸و۹و۱۰و۱۱و۱۲	۱و۲و۳و۴و۶و۷و۸و۹و۱۰	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۹و۱۰	سطح سوم
کنترل اجتماعی	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۸و۹و۱۰و۱۱و۱۲	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۸و۹و۱۰	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۹و۱۰	سطح سوم
مسئولیت پذیری	۱و۲و۶و۷و۸و۱۱و۱۲	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۸و۹و۱۰و۱۱	۱و۲و۶و۷و۸و۱۱	سطح دوم
تقوا و خودکنترلی	۱۲	۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۸و۹و۱۰و۱۱و۱۲	۱۲	سطح اول

همان‌گونه که در جدول (۷) نشان داده‌شده، مولفه آگاهی و تفکر به‌عنوان سطح پنجم، اثرگذارترین عوامل موثر بر کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه محسوب می‌شوند. همچنین در سطح اول، مولفه تقوا و خودکنترلی قرار گرفت که اثرپذیرترین عوامل موثر بر کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه هستند.

ترسیم مدل

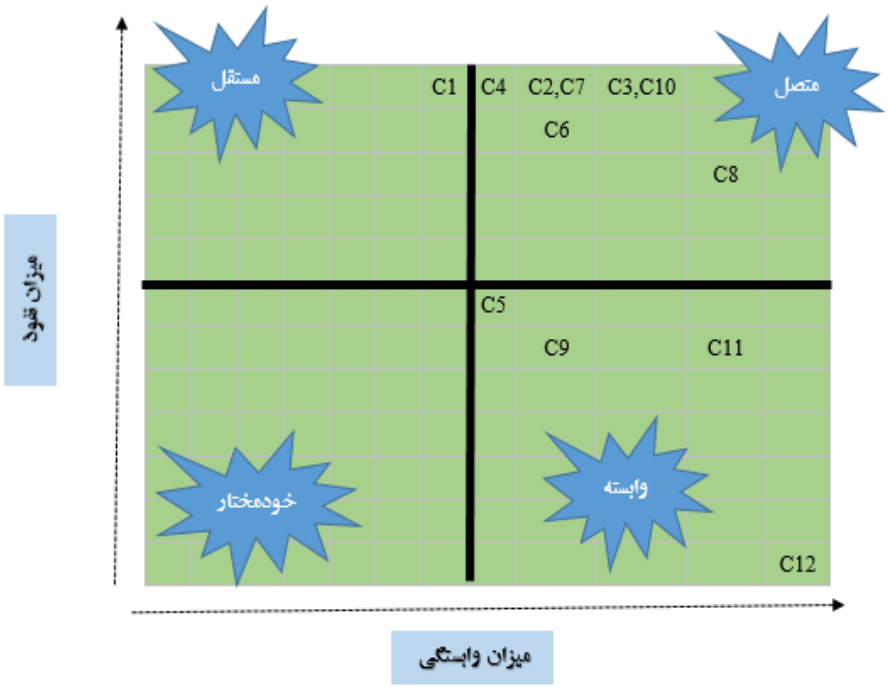
پس از تعیین روابط و مشخص‌شدن سطح متغیرها می‌توان مدل نهایی آن را با توجه به ماتریس دستیابی سازگار شده، ترسیم کرد. به همین منظور، ابتدا متغیرها برحسب سطح آن‌ها از بالا به پایین مرتب می‌شوند. در پژوهش حاضر، برای سطح بندی و تعیین روابط بین مولفه‌ها، پرسشنامه‌ای براساس الگوریتم ISM طراحی شد و مولفه‌هایی که در بخش کیفی پژوهش بدست آمده بود، توسط خبرگان مورد مقایسه زوجی قرار گرفتند که در نهایت با توجه به مدل نهایی ISM عوامل در یک ساختار سلسله مراتبی ارائه شدند و جایگاه هر عامل و میزان تاثیرگذاری و تاثیرپذیری نسبت به سایر عوامل مشخص شد. لذا براین اساس، مولفه‌ها در پنج سطح دسته‌بندی شدند که در سطح اول تقوا و خودکنترلی، در سطح دوم هدایت‌پذیری و مسئولیت‌پذیری، در سطح سوم رفتارهای اخلاقی، کنترل از طریق مشاوره، موعظه و اندرزدهی و کنترل اجتماعی؛ در سطح چهارم خداباوری و توحیدنگری، تشویق و تنبیه، پیشگیری از ارتکاب کجروی و امر به معروف و نهی از منکر؛ و در سطح پنجم آگاهی و تفکر قرار گرفته‌اند. شکل شماره (۱) مدل تدوین شده پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل (۱): مدل نهایی پژوهش

تجزیه و تحلیل MICMAK:

در این مرحله متغیرها بر اساس قدرت نفوذ و قدرت وابستگی در چهار دسته قرار می‌گیرند. دسته اول عبارتنداز متغیرهای خودمختار که قدرت نفوذ و وابستگی ضعیفی دارند و به عبارتی ارتباطات اندک و ضعیفی با سیستم دارند. دسته دوم عبارتنداز متغیرهای وابسته که قدرت نفوذ اندک اما قدرت وابستگی بالایی دارند. دسته سوم عبارتنداز متغیرهای متصل که قدرت نفوذ و وابستگی زیادی دارند، این گونه متغیرها غیرایستا هستند، یعنی هرگونه تغییر در آن‌ها می‌تواند سیستم را تحت تأثیر قرار دهد. درنهایت دسته آخر متغیرهای مستقل می‌باشند که دارای قدرت نفوذ بالا و وابستگی پایینی هستند. تجزیه و تحلیل Micmac در نمودار شماره (۱) نشان داده‌شده است.

نمودار شماره(۱): تحلیل Micmac

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

حضرت علی(علیه‌السلام) در دوران حکومت و مدیریت جامعه، همواره بر رفتار و عملکرد کارکنان و کارگزاران خود نظارت داشتند. بر اساس نتایج این نظارت و کنترل‌ها، ایشان کارگزاران خود را ارزیابی و سنجش می‌کردند(پورجعفری، ۱۴۰۰). پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه انجام شده است. نتایج این تحقیق شامل داده‌های کیفی و کمی است. یافته‌های بخش کیفی پژوهش حاکی از آن است که عوامل موثر برکنترل‌های رفتاری در نهج البلاغه شامل، تقوا و خودکنترلی، مسئولیت‌پذیری، هدایت‌پذیری، موعظه واندرزدهی، کنترل اجتماعی، کنترل از طریق مشاوره، رفتارهای اخلاقی، خداباوری و توحیدنگری، تشویق و تنبیه، پیشگیری از ارتکاب کجروی، امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر، آگاهی و تفکرمی‌باشد. همچنین نتایج بخش کمی نشانگر ارائه مدل کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه در پنج سطح می‌باشد که در سطح یکم تقوا و خودکنترلی؛ در سطح دوم هدایت پذیری و مسئولیت پذیری؛ در سطح سوم رفتارهای اخلاقی، کنترل از طریق مشاوره، موعظه و اندرزدهی و کنترل اجتماعی؛ در سطح چهارم خداباوری و توحیدنگری، تشویق و تنبیه، پیشگیری از ارتکاب کجروی و امر به معروف و نهی از منکر؛ و در سطح پنجم آگاهی و تفکر قرار گرفته‌اند. در مورد شباهت‌ها و تفاوت‌های این پژوهش با سایر تحقیقات انجام‌شده، می‌توان گفت که نتایج این مطالعه با نتایج حاجیان و مختاری (۱۴۰۳) همخوانی دارد.وجه اشتراک در اشاره به تقوا و خودکنترلی، پیشگیری از ارتکاب کجروی، تشویق و تنبیه به‌عنوان روش‌های کنترل رفتار کارکنان در سازمان از دیدگاه نهج‌البلاغه می‌باشد. از طرفی یافته‌های پژوهش در خصوص تشویق و تنبیه، آگاهی وتفکر، موعظه و اندرزدهی با گفته‌های محقق(۱۴۰۰) همخوانی دارد. همچنین نتایج پژوهش در خصوص تقوا و خودکنترلی، امربه معروف و نهی از منکر، تشویق و تنبیه که از عوامل مؤثر بر کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه می‌باشند با پژوهش خانی و همکاران(۱۳۹۸) به نوعی مطابقت دارد. در خصوص جنبه نوآوری پژوهش حاضر باید گفت که تاکنون پژوهش‌های بسیار اندکی در رابطه با شناسایی عوامل موثر بر کنترل‌های رفتاری در داخل و خارج از کشور صورت گرفته‌است. تا زمان انجام این پژوهش، هیچ تحقیقی در داخل کشور که به تشریح کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه پرداخته

و الگوهایی با استفاده از روش مدل‌سازی ساختاری تفسیری ارائه کرده باشد، یافت نشد. در مورد محدودیت‌های این تحقیق، باید اشاره کرد که یکی از مهم‌ترین محدودیت‌ها، نیاز به استفاده از نظرات خبرگان بود که این امر به محدودیت در تعداد نمونه‌ها منجر شد.

پیشنهادها

با توجه به نتایج پژوهش، بخشی از راهکارهایی که در راستای شناسایی عوامل موثر بر کنترل رفتاری می‌توان دنبال کرد در زیر ارائه می‌شود:

- با توجه به نتایج پژوهش، مشاوره به عنوان یکی از عوامل مؤثر در کنترل رفتارها شناخته می‌شود. امام علی(علیه‌السلام) به اهمیت مشورت و همفکری با دیگران تأکید ویژه‌ای داشتند و آن را برای اتخاذ تصمیمات صحیح ضروری می‌دانستند. ایشان می‌فرمودند: «رای تنها مختص فرد صاحب‌نظر نیست؛ بلکه هر کسی که از تجربه یا دانش دیگری برخوردار است، باید در فرآیند تصمیم‌گیری مشارکت داشته باشد». بنابراین، به مدیران توصیه می‌شود که پیش از اتخاذ تصمیمات مهم، با دیگران مشورت کنند و نظرات مختلف را مد نظر قرار دهند تا با بهره‌گیری از تجربیات و تخصص‌های دیگران، تصمیمات بهتری اتخاذ کرده و از اشتباهات احتمالی جلوگیری نمایند.
- بر اساس نتایج این پژوهش، تقوا و خودکنترلی از جمله عوامل مؤثر در کنترل رفتارها به شمار می‌روند. امام علی(علیه‌السلام) در بسیاری از سخنان خود بر اهمیت کنترل نفس تأکید کرده و انسان‌ها را به تقوا و دوری از گناه در برابر وسوسه‌ها و تمایلات دنیوی دعوت می‌کنند. در این راستا، به مدیران توصیه می‌شود که ابتدا به اصلاح و کنترل رفتارهای خود بپردازند و خود را در معرض آزمون‌ها و وسوسه‌ها قرار ندهند. همچنین، باید از هر چیزی که ممکن است باعث انحراف رفتار شود، دوری کنند تا بتوانند تأثیر مثبتی بر زیردستان خود بگذارند.
- با توجه به اینکه تشویق و تنبیه از عوامل کلیدی در کنترل رفتارها به شمار می‌روند و همچنین با در نظر گرفتن این نکته که یکی از وظایف اساسی یک نظام اداری کارآمد،

ارزیابی عملکرد کارکنان و تمایز قائل شدن بین افراد متعهد و متخلف است، به مدیران توصیه می‌شود که برنامه‌ای مؤثر و مناسب برای ارزیابی عملکرد کارکنان طراحی کنند. این برنامه باید به گونه‌ای باشد که کارکنان را به انجام فعالیت‌های مثبت ترغیب کرده و از رفتارهای منفی دور نگه دارد و همچنین انگیزه لازم برای دستیابی به اهداف سازمان را در آن‌ها ایجاد کند.

- با توجه به اینکه این پژوهش به عنوان یک تلاش اولیه برای بررسی عوامل مؤثر بر کنترل‌های رفتاری در نهج‌البلاغه انجام شده است، به مدیران اجرایی مسلمان توصیه می‌شود که به مطالعه این تحقیق و تحقیقات مشابه بپردازند و با همکاری پژوهشگران این حوزه، اقدام به پیاده‌سازی این الگوها در سازمان‌های خود نمایند.
- به پژوهشگران آینده توصیه می‌شود با توجه به اینکه تحقیقات بسیار محدودی در زمینه کنترل در نهج‌البلاغه انجام شده است، به انجام پژوهش‌های متنوع در ابعاد مختلف کنترل در منابع دینی بپردازند.

قدردانی

از تمام کسانی که ما را در انجام این پژوهش یاری رساندند، کمال تشکر را داریم.

Reference

قرآن کریم

Alvani, Sayyid Mehdi (2010), *Public Management*, Tehran: Ney Publishing. [In Persian]

Daghighi Rouchi, Maryam (2015), *Implementing Self-Control in Organizations Based on an Islamic Management Approach*, Master's Thesis, supervised by Hajar Memaei, Payame Noor University (Tehran West Branch), Faculty of Management and Accounting, Department of Business Administration. [In Persian]

Habibi-Tabar, Hossein (2018), Administrative Integrity in Light of Islamic Oversight and Control: A Comparison with the Iranian Administrative System, *Ethical Studies*, 8(4), 97–116. [In Persian]

Haddad, Mohammad-Mehdi (2016), Control and Oversight from the Perspective of Imam Ali (AS), Master's Thesis, Tehran, Field of Alavi Sciences and Teachings, Payame Noor University (Tehran South Center). [In Persian]

Hajian, Morteza; Mokhtari, Mohammad (2024), Designing a Model for the Supervision and Control of Employees from the Perspective of the *Nahj al-Balagha*, *Islamic Management Quarterly*, 32(2), 197–222. DOR: 20.1001.1.22516980.1403.32.2.6.1[In Persian]

Hakkak, Mohammad; Seidzadeh, Heydar (2019), Designing a Model of Factors Influencing the Enhancement of Self-Control Among Human Resources in Organizations, Based on the Teachings of the *Nahj al-Balagha*, *Nahj al-Balagha Research Journal*, Issue 27, 65–75. [In Persian]

Hosseini, Rouhollah; Esmaeili, Ali (2023), Organizational Control and Oversight Systems from the Perspective of Employees and Educators, *Comparative Public Administration Quarterly*, 4(1), 145–179. [In Persian]

Karkhaneh, Javad; Mousavand, Javad (2016), "An Investigation into the Approach of Social Control from the Perspective of Imam Ali (AS)," *Quarterly Journal of Literature, Mysticism, and Philosophy Studies*, pp. 74–86. [In Persian]

Khani, Ali; Aliahmedi, Alireza; Amini, Mohammad Taghi; Zare, Sasan (2018), Explanation and Conceptual Modeling of Islamic Control from the Perspective of Imam Ali (PBUH), *Islamic Management Quarterly*, 26(4), 107-133. DOR: 20.1001.1.22516980.1397.26.4.5.2 [In Persian]

Mahmoudian, Hamid; Sajedi, Ali-Mohammad; Faghihi, Tahereh-Begom (2015), "Supervision and Control from the Managerial Perspective of Imam Ali (AS)," *A New Approach to Educational Management* (Scientific-Research Quarterly), 6(1), 191–212. [In Persian]

Mirza-Aghaei Kiakolaei, Mitra; Hoveida, Reza (2018), The Control and Supervision System in Islamic Management, 4th International Conference on Management and Humanities Research in Iran, University of Tehran, pp. 1833–1853. [In Persian]

Mohaghegh, Sedigheh (2021), "Mechanisms of Supervision and Control in Islamic Management, with an Emphasis on the Sayings of Imam Ali (AS) in the *Nahj al-Balagha*," *Quarterly Journal of Religious Studies*, 5(10), 17–29. [In Persian]

Mokhtari, Mohammad; Mohammadi-Nasab, Mehdi (1403), Strategic Control from the Perspective of the Nahj al-Balagha, *Islamic Management Quarterly* (Imam Hossein University),32(4), pp. 45–77. DOR: 20.1001.1.22516980.1403.32.4.1.0 [In Persian]

Pirniakanian, Amir Lotfollah (2020), "The Concept and Types of Supervision and Control in Iranian Law," *Interdisciplinary Legal Research Quarterly*, 1(1), 67–79. [In Persian]

Pourjafari, Sepideh (2021), "Supervision and Control from an Islamic Perspective," *The 6th National Conference on the Role of Management in the 1404 Vision*, Rasht. [In Persian]

Rezaeian, Ali (2004), *Fundamentals of Organization and Management*, Tehran: SAMT Publications. [In Persian]

Sayyid Razi (2000), *Translation of the Nahj al-Balagha of Imam Ali (PBUH)*, translated by Mohammad Dashti, Mashhur Publications: Qom.[In Persian]

Torabi, Oveis; Ali-Akbari Renani, Alireza; Sheikh-Gholami, Mohammad (2022), "Development and Elucidation of Strategic Control in Higher Education Institutions," *Strategic Management Studies*, No. 50, 201–217. [In Persian]